

ВИДИ БАНКІВСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

Запорожець Світлана Володимирівна, к.е.н., старший викладач,

Черкаський інститут банківської справи

Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Zaporozhets Svitlana Volodymyrivna, PhD, Senior Lecturer of Banking Department, Cherkasy

Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine,

zaporozhets1svitlana@ukr.net

Анотація: Досліджено теоретико–методичні засади створення, функціонування та регулювання банківських об'єднань в Україні, обґрунтовано напрямки підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: Банківське об'єднання, корпорація, холдинг, банківська група, асоціація.

Сучасні тенденції, пов'язані з активізацією процесів консолідації банківських систем зарубіжних країн, набувають поширення на міжнародному ринку, і Україна не є виключенням. В умовах фінансової нестабільності та гострої нестачі ресурсів процес підвищення рівня капіталізації банківської системи України може бути забезпечений шляхом реалізації угод щодо формування банківських об'єднань. Якісне забезпечення інституційно-правової платформи функціонування такого процесу здатне сформуванню позитивний вплив на ефективність функціонування банківського сектора країни в цілому.

Дослідження проблем функціонування банківських об'єднань, особливо під впливом наслідків фінансових перетворень у світі, представлені в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних авторів. Серед них найбільш значимими є праці таких вчених, як: О. І. Барановський, В. І. Міщенко, А. С. Криклій та інші. Не зважаючи на вагомий вклад в дослідження питань, пов'язаних з необхідністю забезпечення високої ефективності функціонування банківських об'єднань, та отримані наукові результати, окреслений напрямок залишається актуальним та вимагає подальшого вивчення в умовах посткризових викликів та колізій економічного простору.

Відповідно до норм чинного законодавства банки в Україні можуть створювати два типи банківських об'єднань: банківська корпорація та банківська холдингова група.

Банківське об'єднання будь-якого типу створюється за попередньою згодою Національного банку України, набуває право функціонувати після його державної реєстрації шляхом унесення відповідного запису до Державного реєстру банків. Учасниками банківського об'єднання можуть бути банки резиденти, банки з іноземним капіталом, банк-нерезидент. Банк може бути учасником лише одного банківського об'єднання. Банки, які увійшли до банківського об'єднання, зберігають свою юридичну самостійність у межах, обумовлених їх статутами та статутом банківського об'єднання [1]. Основною метою реалізації корпоративних стратегій створення банківських об'єднань є збільшення ринкової вартості бізнесу.

Банківською корпорацією визнають юридичну особу, засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно банки. Вона створюється з метою концентрації капіталів банків - учасників корпорації, підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю.

У чинному законодавстві України правова природа банківських об'єднань пояснена через суб'єктний склад учасників. Так, банківська холдингова група – це банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки. Материнському банку банківської холдингової групи має належати не менше, ніж 50 % акціонерного капіталу або голосів кожного з інших учасників групи, які є його дочірніми банками [1].

Під банківською групою розуміють групу юридичних осіб, які мають спільного контролера. Вона формується з материнського банку і його українських та іноземних дочірніх або асоційованих компаній, які є фінансовими установами або з двох або більше фінансових установ та в якій банківська діяльність є переважною [2]. Таким чином, учасниками банківської групи можуть бути банки, інші фінансові установи, банківські холдингові компанії, компанії з надання допоміжних послуг, які мають спільного контролера [1, 2].

Також банки можуть брати участь в функціонуванні фінансових холдингових компаній - юридичних осіб, основним видом діяльності яких є участь у статутному капіталі юридичних осіб та діяльність фінансових установ, які є її дочірніми або асоційованими компаніями, є основною [3].

Регулювання діяльності банківських об'єднань Національний банк України здійснює на консолідованій основі, висуваючи ряд вимог щодо їх створення та функціонування з метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк внаслідок участі в банківській групі. Вони стосуються мінімального розміру статутного капіталу для материнського банку банківської холдингової групи, терміну функціонування материнського банку холдингової групи, дотримання банками - учасниками об'єднання економічних нормативів і вимог щодо формування резервів на покриття можливих збитків від активних операцій та інших обов'язкових резервів, рівня прибутковості діяльності банків – учасників об'єднання. Договір про заснування і діяльність холдингової групи має включати положення про забезпечення виконання учасниками холдингової групи своїх фінансових зобов'язань і відповідальність за результати спільної діяльності з метою забезпечення інтересів кредиторів та вкладників. У випадках, передбачених чинним законодавством України, створення холдингової групи має бути узгоджено Антимонопольним комітетом України [1].

З метою здійснення нагляду на консолідованій основі Національний банк України має право визначати в межах банківської групи підгрупи, що складаються не менше, ніж з двох фінансових установ, та здійснювати за ними нагляд на субконсолідованій основі. Основними критеріями для виокремлення підгрупи в складі банківської групи є вид діяльності учасників банківської групи та географічний критерій. Відповідно до першого критерію розрізняють такі підгрупи: кредитно-інвестиційна – група учасників банківської групи, до складу якої входять банки та інші учасники банківської групи, крім страхових компаній; страхова – група учасників банківської групи, до складу якої входять страхові компанії.

Відповідно до галузевого критерію визначають національну банківську групу, іноземну банківську групу, міжнародну банківську групу [4]. Участь вітчизняних банків в функціонуванні банківських груп має здебільшого зовнішньоорієнтований характер. Так, досить помітною на сучасному етапі розвитку ринку банківських послуг є тенденція інтернаціоналізації фінансових зв'язків між банками - учасниками групи.

З метою захисту та представлення інтересів своїх членів, розвитку міжрегіональних та міжнародних зв'язків, забезпечення наукового та інформаційного обміну і професійних інтересів, розробки рекомендацій щодо банківської діяльності банки мають право створювати неприбуткові спілки чи асоціації. Банківські спілки та асоціації не мають права займатися банківською чи підприємницькою діяльністю і не можуть бути створені з метою отримання прибутку. Асоціація банків є договірним об'єднанням банків і не має права втручатися у діяльність банків - членів асоціації.

Основним статутним завданням банківських асоціацій та спілок є лобіювання інтересів банківської спільноти на державному рівні та надання допомоги банкам-членам у вирішенні поточних питань їх діяльності.

В Україні сьогодні зареєстровані і працюють 9 загальнонаціональних банківських асоціацій. Кожна з них створена з метою сприяння розвитку банківської системи України, представництва інтересів своїх членів у органах державної влади та управління, захисту прав банків, забезпечення зв'язків з громадськістю, розвитку ринку іпотечного кредитування в Україні, координації розвитку ринку платіжних карт Maestro і Mastercard, сприяння розвитку Національної системи масових електронних платежів, об'єднання та підтримка членів та користувачів міжнародної системи обміну платіжними повідомленнями S.W.I.F.T [3].

Така кількісна характеристика цільового спрямування діяльності асоціацій (спілок) свідчить про наявність достатньо чисельного їх переліку, діючих в Україні з метою лобіювання інтересів учасників в чітко окресленому напрямку фінансової діяльності. Досить складним наразі є процес регулювання, сприяння та належного інституційного забезпечення їх діяльності. Зважаючи на це, доцільним вважаємо на основі діючих банківських та інших фінансових асоціацій за участю банків створити одну асоціацію, яка буде відповідальною за організацію значної кількості постійних та тимчасових секцій, профільних комітетів, комісій та робочих груп, спроможних на високому кваліфікаційному рівні вирішувати будь-які питання щодо організації діяльності банків.

Досліджуючи теоретико – методичні передумови функціонування банківських об'єднань, доцільною вважаємо необхідність розкриття принципів засад здійснення процесів злиття та поглинання за участю банків, як діючих механізмів, що забезпечують інтеграційні зміни у банківській системі та формують реальні прояви фінансової глобалізації.

Під поняттям «злиття банків» розуміємо добровільне об'єднання банківських установ з метою нарощення масштабів діяльності. Поглинання – операція, яка направлена на володіння контрольного пакету акцій і, як правило, носить примусовий характер. Злиття є особливою формою поглинання, за якої банк, що купується, втрачає юридичну самостійність.

Практика свідчить, що процеси злиття і поглинання передбачають використання чотирьох основних організаційних форм інтеграції банків в залежності від співвідношення між необхідністю організаційної автономії та стратегічною взаємозалежністю бізнесу. Цими формами є: повне поглинання (абсорбція) – низька автономність, висока взаємозалежність; симбіоз – висока автономність, висока взаємозалежність; холдингова структура – низька автономність, низька взаємозалежність; збереження – висока автономність, низька взаємозалежність.

Протягом 2014 року завершилася угода з придбання Банку Кіпру російським Альфа банком, відбувся продаж ПАТ «Банк Перший» групі іноземних інвесторів. Також ПАТ «Міський комерційний банк» (бренд CityCommerce Bank) змінив власників; 100 % акцій керуючої компанії CFM Group, яка володіє банком, перейшли у власність нових інвесторів. Також завершився процес злиття дочірніх структур Unicredit Group – ПАТ «Укрсоцбанк» та ПАТ «Унікредитбанк. Наразі триває процес приєднання ПАТ БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ» до ПАТ «ПУМБ» [5].

Такі угоди зі злиття й поглинання з метою консолідації банківського капіталу можна розглядати як ефективний метод для створення банківської системи України з високим рівнем капіталізації, адже широке застосування його у світовій практиці свідчить про його ефективність.

Зростання кількості угод зі злиття та поглинання є ознакою часу та складовими глобалізації світової економіки, проте вони також визначають характер внутрішнього ринку банківських послуг і передбачають адаптацію уже існуючих організаційно-економічних чинників з урахуванням особливостей функціонування банківських установ в Україні. Український банк, який стає дочірньою структурою міжнародного холдингу, отримує можливість маніпулювати значними за обсягами фінансовими ресурсами, досвід управлінської школи та моделі оптимізованих гнучких процесів. Проте, лише консолідація досвіду, можливостей та ефективних управлінських, маркетингових, фінансових та організаційних рішень дозволить ефективно використати ринковий потенціал банківських установ.

З метою активізації процесів створення та функціонування банківських об'єднань в Україні досить важливою вважаємо необхідність запровадження чітко окресленої правової характеристики їх суттєвих ознак, таких як: статус юридичної особи; визначення та вимоги до учасників; мета і цілі; внутрішньо-організаційна структура тощо. Це дасть змогу оптимально визначати відповідний тип банківського об'єднання та забезпечити раціональну інституційну платформу його функціонування. Крім цього, вітчизняне законодавство не передбачає видового поділу кожного з типів банківських об'єднань, що суперечить світовій практиці та ускладнює процес вибору оптимальної форми функціонування певного типу банківського об'єднання.

Варто відмітити і ряд інших проблем, які гальмують процес ефективного функціонування банківських об'єднань в Україні. Так, вважаємо доцільним розробити та запровадити декілька моделей побудови банківських холдингових груп з метою забезпечення ефективного функціонування таких банківських об'єднань та задля надання додаткової можливості підвищення рівня капіталізації кожного з банків-учасників і банківського об'єднання в цілому (в тому числі за рахунок залучення інвестицій для різних підприємств холдингу).

У зв'язку з тим, що нормативне закріплення порядку створення та державної реєстрації отримали тільки такі два типи банківських об'єднань, як банківська корпорація та банківська холдингова

група, виникає необхідність розроблення окремого положення про порядок створення фінансової холдингової групи та її державної реєстрації.

Діюча система регулювання діяльності банківських об'єднань в Україні передбачає застосування індивідуальної методики розрахунку економічних нормативів лише для банківської корпорації (в частині нормативу мінімального розміру статутного капіталу) та кожного з банків-учасників банківського об'єднання. Для реалізації стратегії ефективної діяльності банківських об'єднань необхідно вважати розробку та впровадження механізму, відповідно до якого банківське об'єднання виступатиме об'єктом визначення економічних нормативів, які встановлюються Національним банком України. Це дасть змогу забезпечити високий рівень контролю та регулювання їх діяльності на вітчизняному ринку банківських послуг.

Банківські об'єднання, створені за участю банків з вітчизняним капіталом, можуть протистояти світовим фінансовим групам, що проводять політику експансії на зовнішні ринки, та здатні сприяти зміцненню банківської системи України, мінімізації типових ризиків, забезпеченню стабільності та відновленню довіри населення до банків.

Список використаних джерел:

1. Про порядок створення і державної реєстрації банківських об'єднань [Електронний ресурс]: Положення. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0889-01>
2. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page6>
3. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Про порядок ідентифікації та визнання банківських груп [Електронний ресурс]: Положення. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0708-12>
5. Національне рейтингове агентство Аналітичний огляд банківської системи за 2014 рік РІЮРІК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf